

našega šolstva; zlasti tov. Baukart pravi jasno: »enotne šole smo imela že do zdaj preveč«. Kako to misli? Ali se s to svojo izjavo sploh odreka duhu enotne šole? Nikakor; ker »enotne« (kakor je videti, jemlje tov. B. pojem v tem slučaju tako, da smo imeli enoten pouk brez ozira na individualne potrebe posameznika in družbe) smo imeli res že do zdaj preveč; premalo pa smo imeli enotne narodne vzgoje.

V naslednjem pa hočem razpravljati neodvisno od naših razmer o enotni šoli in o ugovorih proti tej, kakor smo prevzeli idejo od drugod in kakor so ji nasprotovali tamkaj.

Kakor izhaja iz zadnjega našega članka, je načelo pri zahtevi enotne šole socialno-pedagoško in se glasi: Za vse ista osnovna šola je nujni pogoj za uresničenje pravega moralnega izobraževanja. Bodi pa si dogma verske, politične ali socialne vrste, ji nasprotniki ne izostanejo, in tako se je razvil živahen boj tudi proti tej socialno-pedagoški dogmi enotne šole. Ugovori\*) so skoro izvečine sekundarnega značaja; nasprotniki so najčesče srednje in visokošolski profesorji napram zahtevi ljudskošolskega učiteljstva ter razpravljajo zlasti o naslednjih vprašanjih: 1. češ enotna šola ni zmožna, da ublaži socialna razredna nasprotstva; 2. da ima enotna šola škodljive strani za ljudsko šolo samo; 3. da ima zahteva: »prosta pot za nadarjene« svojo neizvedljivost v socialnem razmerju naroda; 4. da dvigne ugled ljudskošolskega učiteljstva.

Na kratko se utemeljujejo ti ugovori tako-le:

1. Enotna šola, ki zahteva odpravo vseh zasebnih šol, katere pohajajo vsled velikih obiskovalnih stroškov lahko le otroci višjih in premožnejših slojev, si obeta od združitve otrok vsega naroda zlasti v osnovni šoli izenačenje stanovske razlike. V hessenski zbornici je formuliral poslanec Ulrich to zahtevano enotno šolo tako: »S tem, da sede otroci v šoli skupaj, in če potem otrok ubožcu v svoji preprostosti pripoveduje, kako je pri njih doma, in bogatašev sin sliši, kako manjka tam kruha in kave, kako mora njegov tovariš oditi v šolo lačen, če sliši to v šolski klopi, če deli z ubožcem kruh in pravi: Tovariš, tu imaš od mojega kruha, jaz imam več, nego potrebujem, potem sprejem pojem o socialnih razmerah, ki jih ne bo nikdar pozabil«. Kakor so karakteristične te besede za zahtevano enotno šolo v socialnem izenačenju, tako je karakterističen tudi ugovor na nje. Kulturne države — pravijo — si ne moremo misliti brez razredne razlike, brez ločitve in razne stanove in sloje, brez razrednega boja. Vsako formuliranje zenačenja je zato le tendenciozno, kajti siromaku se bo zdela njegova suknja še siromašnejša, njegovo ubožstvo še večje, njegov kruh trši, če gleda vse boljše in lepše pri svojem tovarišu in ve, da se do tega povzpeti ne more. In kar je bilo bogatašu do zdaj brez cene, kar je sprejel kot samo vsebi umevno, njegova boljše obleka, njegov obilnejši zajutrek, njegov gotovejši nastop, vse te stvari dobe v kontrastu zanj veljavo ter ga povzdigujejo. S tem pa ne dviga siromaka, marveč ga še bolj ponižuje še bolj postavlja podse. Zato imenuje Schmidt zahtevo po obvezni splošni ljudski šoli »nevarno utopijo, če se hoče doseči socialno izenačenje stanov in razredov s prisilnim sredstvom enotne šole«. Pa tudi če se izvode tako prisilno sredstvo, — pravijo — ne bo vplivalo na izenačenje tudi zato ne, ker se združijo otroci ipak le na 1/4 njihovega dnevnega časa, ne vstevši še obile proste dni, ko sploh ne pridejo v dotiko. Ves ta ostali čas prežive zopet v svojem navadnem okolišu, ki pri hitrem otroškem sprejemanju in oddajanju vtiskov zabriše vse one, ki jih je dobil otrok v šoli in se ne skladajo z njegovimi občajnimi. Pri ubožnejših otrokih zopet zbude ti vtiski nevoščljivost, ki se vveda v dušo ter povzroča za poznejša leta razpoloženje, ki onemogoča vsako zblizanje stanov. — Da pa nasprotniki ne prihajajo vedno stvari do jedra, marveč se sučejo prav pogosto na površju, dokazuje dejstvo, da se oklepajo smotrov učne šole, češ: Sploh je napačno, če se hoče ustrojiti šolo kulturnega naroda z videka socialnega zblizanja; socialno zblizanje je lahko le razveseljiv sovpil, naloga šole pa je podajanje znanja. In pristavljajo, da se ne zabrišejo socialne razlike v življenju, če-

prav bi nas družila ista klop do zrelostnega izpita — na kar zastopniki enotne šole z lahkočjo odgovarjajo: da je zablisanje in zblizanje dvoje.

2. Kadar govore nasprotniki enotne šole o njenem škodljivem vplivu na ljudsko šolo kot tako, se opirajo prav radi na Kerschensteinerjeve besede iz leta 1895., ko je govoril o prednostih enotne šole, t. j. splošne ljudske šole na Bavarskem\*). Takrat je dejal Kerschensteiner: »Na deželi se vrne otrok po dovršeni šolski dobi v krog svoje družine, v katerem raste bolj in bolj nasproti svoji zmožnosti, da vrši svojo bodočo nalogo. Ne tako v velikem mestu, kjer tisoče otrok ne pozna pojma družine... Za te nas skrbi, a tukaj mi sami nismo dovolj vplivni; tukaj mora doprinarjati žrtve vsak meščan. Vsak meščan, vsak trgovec in obrtnik se mora zavedati, da mu dovajajo nadaljevalne šole življenja polnih elementov, ne pa spodnji razredi realk in gimnazij. Če spoznamo to..., potem se bodo polnili višji razredi naših ljudskih šol, namesto da se polnijo nižji razredi realk in gimnazij, ki se polnijo le zato, da v nekaterih letih zopet izbruhajo stotine, časih dobrih elementov, ki bi kaj več dosegli na tiru ljudske šole. Raznarodenje naših višjih razredov v ljudskih šolah je bolesten pojav v našem ljudskem šolstvu«. Na dejstvo torej, ki je nanj opozoril Kerschensteiner, da so namreč višji razredi naših (mestnih) ljudskih šol prazni, ker odhaja ves, kolikaj boljši material v srednje šole, ter ostajajo v njih po večini le slabši učenci, zidajo nasprotniki svoje ugovore o škodljivosti enotne šole za ljudsko šolo samo ter izvajajo: Kjer prevzema pripravnica otroke za srednje šole, preidejo v to le tisti, ki imajo resnični namen, se posvečati študiju te, nadaljni višji razredi ljudske šole pa vrše mirno naprej svojo nalogo ter dovedejo vase le najboljši material t. j. le tiste učence, ki so za nje res sposobni. — Naj uvrstim za ilustracijo, kako prav je imel K. s svojo tožbo, reminiscenco iz svojega šolanja. V ljubljanski mestni ljudski šoli smo posedali v 5. (takrat najvišjem) razredu le taki, ki smo bili za vstop v srednjo šolo še premladi, in pa stari ponavljalci, ki so čakali v tem razredu — časih po par let — svojega 14. leta in odpustnice. Reči smem, da je bilo to posedanje škoda za oboje: »premladi« se od ponavljalcev nismo naučili nič prida, na te zopet razrednik ni mogel jemati dosti ozira; saj so vso snov (znabiti celo v kolobarjih) predelali že po večkrat in so imeli smisel le še za svoje 14. leto in odpustnico. Tako je bilo tedaj v mestni ljudski šoli, da je po deželi drugače, vemo; ipak se nam zdi, da je ravno ta 5. razred dokaz, kako nujna je diferenciacija šolstva: na mesto 5. razreda bi morala takrat, ko je štiriletna splošna osnovna šola dovršila svojo nalogo, stopiti meščanska in tej slediti nadaljevalna šola. Da bi pa zaradi splošne višje izobraženosti naroda ne bila na kvar taka diferenciacija šol tudi po deželi, je jasno.

3. Med najpogostnejšimi ugovori s socialnega stališča napram enotni šoli je ta, ker zahteva enotna šola prosto pot za vse nadarjene tudi nižjih slojev ter njihovo izobraževanje na javne stroške, češ, da hoče z izvršitvijo te svoje zahteve enotna šola nižje sloje duševno izlakotovati; tako da bi ostali v nižjih slojih le manj in nenadarjeni, vsi ostali pa bi prešli v višje sloje. Kot sredstvo pri tem boju jim služi stvarni ugovor, da naj ljudska šola (z nadaljevalno vred) rajša izobražuje inteligence naroda, namesto da jih dviga iz teh ter jih umetno uvrščuje v višje družabne kroge. A da je ta stvarni ugovor res le sredstvo, izhaja iz dejstva, da zaključujejo malone vsi nasprotniki svoje ugovore s tožbo, da se omejuje svoboda staršev s tem, če ni edinole njihova pravica, da privoščijo svojemu otroku šolsko vzgojo, kakršno sami hočejo t. j. kakršno zmore njihov premoženje, njihovo družabno stališče; in — prav skrite kukajo tukaj na dan tudi — njihove »zveze«. Današnje razmere govore sicer za vse njihove dokaze, češ, da si talent, če je res talent, napravi pot sam tudi iz najnižjih vrst (na kar ugovarjajo privrženci enotne šole, da kako mal % in s kolikimi težavami!), da talentu pravzaprav tudi danes ni izključno zaprta pot (privrženci enotne šole kažejo na mnogobrojne ovire). — Vse to je res, pravijo

\*) Na tem mestu mi je treba pripomniti, da ima Bavarska urejeno splošno ljudsko šolo kakor pri nas v Avstriji. Zahteva enotne šole pa je ravno zahteva po taki splošni ljudski šoli (v principu!) in proti tej se vodi boj zlasti iz Prusije, kjer splošne ljudske šole (zlasti v večjih mestih) kot take nimajo kot take, da bi bil iz nje mogoč direktni prestop v srednjo šolo; ljudska šola je marveč zase s svojim učnim smotrom, vez med obema šolskima kategorijama pa je tako imenovana »Vorschule (ki tudi pri ljudski šoli igra za nas nevažno vlogo). Odtod tudi oster boj enotne šole napram »pripravnici«.

zagovorniki ideje, a s pravično razdelitvijo javnih pripomočkov, s tem, da bi postopka v razredu (in pozneje v javnih službah) ne ovirali protežirani privilegiranci, bi se doseglo še mnogo več, mnogo bolj bi se izkoristile talentne narodove sile. — V današnjih dejanskih razmerah moramo upoštevati celo tak ugovor v tem vprašanju: »Zmožnost za višjo izobrazbo je odvisna celo od izobraževalne atmosfere okolice, ki je ne morejo pogrešati redki, veliki talenti, pa tudi ne srednji. Modra uredba narave je, da je na splošno tudi intelektualna izobrazba doma v teku rodov le v eni družini; ker ta uredba jamči za to, da ostane ohranjena gotova harmonija med razumom, čuvstvom in značajem, med znanjem, mišljenjem in taktom...« Vsaj zunanji videz današnje družbe nam spričuje, da je ugovor na istiniti podlagi.

Predvsem pa moramo upoštevati stvarni ugovor, ki smo ga navedli zgoraj kot sredstvo; kajti resnica je, da potrebuje talenov tudi masa narodov med seboj — a o tem sem razpravljaval obširneje že v »Popotniku«. Pristavil bi le, da se mi zdi ravno s tega stališča zopet važna splošna ljudska vzgoja z diferenciranjem splošnega (ne znanstvenega) šolstva.

4. S tem, da združuje enotna šola v sebi otroke narodnih slojev, si obetajo njihovi privrženci tudi povzdig socialnega ugleda ljudskošolskega učiteljstva. Na tem torišču imajo nasprotniki pač najlažji ugovor, ker je resnica da se delo ne ceni po tem, komu služiš, marveč po tem, kako služiš. Slabše je za ljudskošolsko učiteljstvo to, da na podlagi tega nasprotiki dalje zaključujejo, češ, če je ugled ljudskošolskega učiteljstva odvisen le od kakovosti njegovega dela, potem opusti to učiteljstvo tudi svojo zahtevo po »enotnem učiteljskem stanu« t. j. svojo zahtevo po pristupitvi na vseučilišče. »Univerzitetna izobrazba za vsakega ljudskošolskega učitelja, da se pridobi s tem enotnem učiteljski stan, moramo označiti za prenapetost« (Block).

Kot postranski ugovor moramo označiti še enega. Razširjenje splošne izobrazbe naj bi dala večini udom naroda tudi pravico do enoletništva pri vojaki; nasprotiki jo omejujejo na zrelostni in inteligenčni izpit. — Ta ugovor le omenim, da pokažem tudi enega najbolj postranskih. Že skrajša sem rekel, da so nasprotiki enotne šole, ki je (brez ozira na politične stranke, ki so se ideje že tudi poprijele in določile napram njej svoje stališče) izraz volje ljudskošolskega učiteljstva, ponajveč srednje- in visokošolski profesorji; s tem pa je tudi označeno načelno stališče boja: sedanja nadrejenost in podrejenost vsega šolstva naj se umakne socialno urejeni vzporednosti šolstva. Da udarjajo tu razni interesi — in ne v zadnji vrsti interesi — vsega učiteljstva drug na drugega, je jasno; in s tega videka nam je v boju marsikaj umilnejše. A vestno moramo motriti vse razloge in protirazloge, da nas ne zvodijo izključno na svojo stran ne prvi, ne drugi. Kadar razpravljamo o preustrojitvi narodne šole in vzgoje, moramo delati to v prepričanju, da je edini in pravi predmet vzgojeslovja sklenjena izobrazba osebnih osnovnih sil, kakor se dvigajo v narodu do objektivne enote. V življenju kulturnega naroda je združeno vse v organsko zvezo; in iz narodne emote zopet se mora razviti enotna organizacija narodnega izobraževanja. Le-ta je ud objektivne narodne enote, a obenem duševni nositelj narodne enotne ideje.

## Iz naše organizacije. Skupne zadeve.

Iz Zaveze avstr. jugoslovanskega učiteljstva. V št. 19. št. z dne 19. septembra t. l. je prinesel naš list razglas, s katerim sklicuje vodstvo Zaveze delegacijsko sejo na 27. dan meseca decembra letos. V tem razglasu se pozivljejo Zavezina društva pa tudi posamezni člani, da prijavijo čimprej za to delegacijsko sejo aktualna predavanja, predloge in nasvete, zadnji čas do 25. novembra t. l., da jih objavimo v oni št. Učit. Tov., ki izide dne 30. novembra t. l. Na sklicani delegacijski seji bomo razpravljali med drugimi tudi o načrtu novega poslovnega reda Zaveze. Da se delegati lahko prav temeljito pripravijo na to važno točko dnevnega reda, objavimo v prihodnji štev. Učit. Tov. ta načrt. Obenem prosimo Zavezina društva, da nam poročajo glede delegatov, kakor smo pisali v zadnji štev. našega lista. Prav posebno pa pozivljemo ona društva, ki volitve še niso izvršila, da store to takoj. Vodstvo Zaveze.

\*) Glej tozadevno v »Popotniku« 1. 1917.

## Kranjske vesti.

—r— Iz ljudskošolske službe. Marija Španova je imenovana začasno učiteljico na Dobrovi pri Ljubljani; Pavla Christof, učiteljica v Vodichah na Gorenjskem je premeščena na svoje prejšnje mesto v Hrušici pri Podgradu v Istri; Marija Ruparjeva je nameščena začasno učiteljico na Viču, Viktorija Zalarjeva za suplentko v Borovnici in Josipina Moljkova za suplentko v Sp. Zemunu; učiteljci Antoniji Vižnovi je po verjeno vodstvo na ljudski šoli v Sp. Zemunu; Marija Lešnjakova je imenovana začasno učiteljico v Prežganju; začasna učiteljica Kristina Rogarjeva je premeščena v Presko; za suplentke ostanejo tudi v šolskem letu 1917/18 na Idrijski rudniški šoli: Franciška Mačkovskova, Marija Sinkovčeva, Franciška Rejčeva, Doroteja Kovačeva, Leopoldina Novakova, Antonija Trpinova in Ana Šturmov. Kandidatka Rozalija Šinigojeva je nameščena za suplentko v Loškem potoku; nadučiteljca Franca Črnagoja na Karolinski zemlji nadomešča izprašana učit. kandidatka Marila Sekulova; vpoklicanega in pogrešanega nadučitelja Ivana Franketa v Dobruču nadomešča začasni učitelj Pavel Ločnik; obolelo učiteljico Marijo Zurčevu v Žužemberku nadomešča suplentka Vida Krašovčeva; za suplenko na ljudski šoli v Trebnjem je imenovana Albina Abačičeva. Za suplentke so imenovane: Marija Tillyjeva na ljudski šoli v Poljanah, Helena Matkovičeva v Črmošnjicah, Marija Vogrinčeva, v Spod. Karteljevem, Marija Kladvova v Kamniku, Marija Lacknerjeva v Čepljah, Alojzija Severjeva v Metliki, Olga Hribarjeva v Suhorju, Franciška Bezljajeva v Semiču, Ivana Kramaričeva v Češnici, Josipina Rozmanova v Strekljčevu.

—k— Odlikovanje. Nadporočnik Ant. Drašček, nadučitelj v Zalogu pri Ljubljani, je odlikovan s srebrnim »Signum laudis« za vojno dekoracijo in meči.

—r— Ljubljanske šole brez kuriva. V ponedeljek dne 12. t. m. se je po preteku treh tednov zopet pričel pouk na ljubljanskih srednjih in ljudskih šolah. V pozni jeseni smo, neprijetno deževno in mrzlo vreme je nastopilo, toplomer kaže komaj +4° R. Lačni, slabo oblečeni, premočeni prihajajo otroci v šolo med njimi ubožci, ki nimajo doma v revni izbici gorke peči, da bi se pogreli. Veselili so se, da se pogrejejo pri topli šolski peči. A glej razočaranje! Šolska peč je mrzla, mrzla šolska soba, ker ni kuriva. V mrzlih sobah, v katerih ni niti +5° R toplote naj mmo sede otroci, pazljivo sledijo pouku, pišejo in rišejo s premrzlimi rokami! Otroci, ki imajo zimske suknjice, sede oblečeni, potegnejo ovratnike pri suknjah čez ušesa in topogledajo učitelja, ki hitro hodi po sobi tudi oblečen v vrhno suknjo, da se brani prehlajenja. Revček pa je otrok, ki je slabo oblečen, premočen in bos in mora po 3 ure sedeti v takem neprijetnem in neprijetnem prostoru. Ni kuriva, ni premoga, pravijo. V treh šolskih sobah ni niti peči, ker so poslali pregorele dele v popravo na Dunaj in to šele nekaj dni pred začetkom šol. Ni li to velika malomarnost?! Če se dobi premog za gledališča, kinematografe, zabavišča, bi se moral in to v prvi vrsti dobiti za šole. Ali so vam več vredne kinopredstave nego zdravje naše mladine? Zakurjene šolske sobe zahtevamo! Ne gre za učiteljstvo, saj vemo, da zanj nimajo src, da se zanj nihče ne briga, za našo mladino gre! Na fronti nam umirajo možje in mladenci, v mrzlih šolskih sobah naj se pa prehlaja in nakupuje bole-ni še naša nežna mladina! Mrzla šolska soba pa ni edino zlo na ljubljanskih ljudskih šolah: Popoldanski pouk traja od 2. do 5. ure. Ob 4 je že tema. Razsvetljava ni in otroci sede v temi, da ne vidijo učitelja in on ne njih. Kako naj se vrši pouk v temni sobi, naj nam povedo tisti, ki so napravili tako uredbu. Šolske sobe v katerih se vrši pouk, so temne, ako pa greš mimo zabavišč, se svetijo v bajni svetlobi. To je prava in pristna slika ljubljanskega šolstva. Nadzorniki, ganite se! Pridite in ogledite si le razmere. Ako ne bomo pomoči, bomo res morali klicati: Društvo za varstvo živali, kje si!

—r— Kdo naj preskrbi ljubljansko učiteljstvo s kurivom? Učiteljstvu se je sicer zadnji čas plača precej zboljšala ali kaj pomaga, ko za denar ne dobi blaga. Železničarje preskrbi železniška uprava s kurivom, deželne službenice deželni odbor, le na uboge učitelje ne misli nihče. Kako naj pa sedaj opravlja svoj težavni posel? Večina od njih ima po 26 tedenskih ur, kdaj naj izvršujejo svoje pisarije in šolske korekture, ko je dan že tako kratek? Brez svečave in v nezakurjeni sobi to ne bo mogoče izvrševati. Glede svečave stoji učitelj na isti stopinji kakor obrtnik, navezan je na delo pri luči, — zato pa naj dobi isto množino petroleja! Kam pa naj gre po premog ali drva?